

VENKAAN LÄHTEEN NATURA-ARVIOINNIN TÄYDENNYS

9.9.2012

Krister Karttunen

Lausunnossaan (23.1.2012) Kollaja-hankkeen Venkaan lähteen (FI1103801) Natura-arvioinnista Pohjois-Pohjanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus katsoi arvioinnissa puutteellisesti selvitetyn mm. Mertajoen itäpuolisten alueitten luontoa. Lisäksi lausunnossa siteerataan Metsähallituksen lausuntoa, jossa korostetaan alueen puustoisten soiden edustavuutta ja Mertajoen tulvien merkitystä niiden kasvillisuudelle. Mahdolliset muutokset Mertajoen vedenlaadussa eivät vaikuta alueen suojeltuihin luontotyyppeihin. Mertajoki itsessään, virtavesiluontotyyppinä, ei ole alueen suojeluperuste.

Mertajoen itäpuolisten alueiden luontoa ja länsipuolisten puustoisten soiden luonnetta selvitettiin tarkemmin maastokäynnillä 23.6.2012. Luontotyyppien esiintyminen alueella on esitetty kuvassa 1.

1. Mertajoen itäpuoliset lähteet.

Alueelta löytyi neljä pientä lähteikköä. Niistä suurin ja edustavin sijaitsee Natura-alueen rajauksen ulkopuolella (Kuva 2.). Alueen suojelua toteutettaessa tulisi harkita sen sisällyttämistä alueeseen. Tämän lähteen pinta-ala on noin 250 m², havaittavaa virtaama ei ole. Lähteikkö alkaa kangasmaan reunasta ja jatkuu kapeana, katkeilevana juottina avoimella rämeellä. Se koostuu tihkupinnoista ja sammalien täyttämistä allikoista. Tyypiltään se on karu, mesotrofinen lähteikkö. Putkilokasvilajisto on niukkaa, lähteisyyttä kuvastavat mm. *Carex aquatilis*, *Poa palustris*, *Agrostis canina* ja niukka *Epilobium palustre*. Sammalikon valtalajeja ovat *Warnstorfia exannulata*, *Philonotis seriata* ja *Pseudobryum cinclidioides* sekä niukemmin esiintyvät *Helodium blandowii*, *Rhizomnium magnifolium*, *Harpanthus flotovianus* ja *Bryum weigeli*. Kolmen viimeksi mainitun lajin esiintyminen on sidoksissa lähteisiin.

Kolme muuta pientä lähteikköä sijaitsevat Natura-alueella. Niiden pinta-ala on 40-80 m², havaittavaa virtaamaa ei ole tai antoisuus ehkä 0,1... 0,5 l/s. Lähteellä 2 esiintyvät mm. sammallajit *Warnstorfia exannulata*, *Philonotis seriata*, *Pseudobryum cinclidioides* ja *Bryum weigeli*; lähteellä kolme ei tavattu lähteisyyttä kuvastavia lajeja lainkaan; lähteellä 4 mm. *Warnstorfia exannulata*, *Calliergon cordifolium*, *Bryum weigeli* sekä *Pohlia wahlenbergii*, lähdelaji jota ei muilta Mertajoen itäpuolisilta lähteiltä löydetty.

Näiden neljän lähteikön luonnontilan säilyminen riippuu pohjavesivaikutuksen säilymisestä.

2. Mertajoen itäpuoliset puustoiset suot.

Mertajoen rantanevasta Natura-alueen rajalle esiintyy puustoisia soita (Kuva 3.). Ne ovat suotyyppiltään lähinnä korpikämmettä. Puusto on nuorehkoa, alle 50 vuoden ikäistä ja lahoppua on vähän. Valtapuu on mänty joukossa kuusta ja hieskoivua, kenttäkerroksessa vallitsevat metsävarvut (mustikka, puolukka) yhdessä suovarpujen (juolukka, suopursu ja vaivaiskoivu) kanssa, joukossa myös mm. muurain ja pallosara. Sammalkerroksen valtalajeina ovat paikoitellen kangasmetsän sammaleet (*Hylocomium splendens*, *Pleurozium schreberi*) ja rämeiden sammaleet (*Sphagnum capillifolium*, *S. angustifolium*, *S. russowii*, *S. fuscum*, *Aulacomnium palustre*, *Dicranum bergeri*). Alueen etelälaidalla suot alkavat vaihettua isovarpurämeeksi. Alueen pinta-alaksi arvioidaan 0,58 hehtaaria.

Nämä korpikämmet eivät ole riippuvaisia lähde- tai tulvavaikutuksesta.

3. Mertajoen länsipuoliset puustoiset suot.

Alueella kangasmetsäkasvillisuus vaihtuu alarinteessä puustoiseksi suoksi Mertajokea kohti; Venkaan lähde, lähdepuro ja sen reunojen lähteiset korvet halkaisevat alueen. Rinteillä lähdepuron molemmin puolin puustoiset suot ovat suhteellisen kuivaa mustikkakorpea – mustikkakangaskorpea. Metsän varvut ovat vallitsevia (puolukka, mustikka), joukossa myös mm. muurainta, Mertajoen rantatörmillä ruohokanukkaa. Metsäkorte on yleinen, mutta ei missään vallitseva, kuten märiässä, varsinaisissa metsäkortekorvissa. Pohjakerroksessa esiintyy aukkoisesti sekä metsäsammalia (*Hylocomium splendens*, *Pleurozium schreberi*) että rahkasammalia (*Sphagnum angustifolium*, *S. girgensohni*, *S. russowii*) ja korvenkarhunsammalta (*Polytrichum commune*). Alueen pinta-alaksi voi arvioida vähintään 0,54 hehtaaria.

Näissä mustikkakorvissa ei ole merkkejä lähteisyydestä, luhtaisuudesta tai tulvavaikutuksesta.

Lähdepuron suupuolen pohjoispuolella on pieni, hieman rehevämpi korpilaikku pinta-alaltaan noin 0,07 hehtaaria (Kuva 4.). Se on suhteellisen kuiva, mahdollisesti ohutturpeinen ja lajistossa on sekä korpisuutta (oravanmarja, metsätähti, metsäimarre, metsäkorte, korpi-imarre) että luhtaisuutta (mesiangervo, kurjenjalka, korpiorvokki, korpikastikka, tupassara, rantamatar) kuvastavia lajeja. Edellisten lajien esiintyminen viittaa ruohokangaskorpiin tai ruoho-mustikkakorpiin, jälkimmäisten ruoho- ja heinäkorpiin. Viimeksi mainituille tyypilliset suuret saniaiset kuitenkin puuttuvat, kuten myös vahvemmin luhtaisuutta osoittavat lajit (järvikorte, raate, vehka, rentukka). Pohjakerroksen sammalikko on aukkoisen koostuen lähinnä luhtaisuutta kuvastavista lajeista (*Sphagnum squarrosum*, *S. girgensohni*, *Climacium dendroides*). Korpikuvio rajoittuu lähdepuron partaiden lähdekorpiin; vaihettumisvyöhykkeessä mm. lähteisyyttä kuvastavat sammaleet (*Brachythecium rivulare*, *Pseudobryum cicnclidioides*) runsastuvat.

Suokuvion voidaan tulkita olevan välimuotoinen tyyppi, jossa on sekä ruoho-mustikkakorven ja ruoho- ja heinäkorven piirteitä: kumpaakaan tyypillisimmillään se ei edusta (Laine, J. & Vasander, H. 2005; Eurola, S., Huttunen, A. & Kukko-oja, K. 1995). Suojeluarvojen kannalta kuviota voidaan pitää joko huomattavan harvinaisena tahi epätyypillisenä. Natura 2000 -luontotyyppien edustavuutta arvioitaessa tämän voisi tulkita tarkoittavan alentunutta edustavuutta (Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001). Toisaalta molemmat tyypit, kuten melkein kaikki korpityypit, on Suomessa luokiteltu vaarantuneiksi (VU), Etelä-Suomessa uhanalaisiksi (EN) ja Pohjois-Suomessa silmällä pidettäviksi (NT); Pudasjärvi sijoittuu tässä jaottelussa Etelä-Suomen pohjoisreunalle (Kaakinen, E. et al. 2008).

Puustoisten soiden luonnontilaa arvioitaessa tulee ottaa huomioon sekä alueen puuston rakenne että vesitalouden eheys. Natura-alueen metsät ovat suhteellisen nuoria ja lahoppuuta on niukasti, minkä perusteella luonnontila tulisi rakenteeltaan arvioida kohtalaiseksi. Alueen vesitalous ei ole mitenkään muuttunut, joten siltä osin luonnontila olisi toiminnallisesti erinomainen.

Edellä mainittujen luhtalajien esiintymistä selittävät kuviolla lähteisyyden vaikutus pintaturpeessa, osa niistä kuvastaa myös nimenomaan lähteisyyttä, pintavaluntaa sekä mahdollisesti Mertajoen kevättulvien vaikutusta. Tulvan keskimääräinen yläraja osuu kuvion alareunaan, huipputulvat saattaisivat peittää kuvion kokonaankin, joskus se voi jäädä tulvan yläpuolelle. Kuvion sisällä ei havaittu mitään vyöhykkeellisyyttä suhteessa korkeustasoon.

4. Muut luontotyytit

Mertajoen varressa on avoimia, luhtaisia nevoja, jotka voisi luokitella Natura 2000 -luontotyyppiä Vaihettumissuot ja rantasuot. Metsähallituksen lausunnossa viitataan myös Metsäluhtien mahdolliseen esiintymiseen alueella. Nämä luontotyytit eivät ole kuitenkaan Venkaan lähteen Natura-alueen suojeluperusteena.

5. Kollaja-hankeen mahdolliset vaikutukset.

Mikäli alueen pohjavesisuhteissa ei tapahdu muutoksia, ei hankkeella ole Natura-alueen luontotyyppiin Lähteet ja lähdesuot vaikutuksia (avolähteet, tihkupinnat, lähdekorvet). Puustoisista soista suurimpaan osaan, korpirämeisiin ja mustikkakorpiin, ei lähteisyydellä eikä Mertajoen virtauksella ole vaikutusta.

Rehevämmän korpilaikun edustavuus ja luonnontilan säilyminen riippuvat suurelta osin viereisestä lähdepurosta tai kohteen muusta lähteisyydestä. Mertajoen keskitulva on nykytilassa korkeudessa +92,75 m ja Kollajan jälkeen +92,60 m. Laikun reunoilla saattaa Mertajoen tulvien aleneminen 15 cm osaltaan vaikuttaa: tämä koskisi kuitenkin vain noin 20 % laikun pinta-alasta, joka puolestaan on vain alle 6 % Natura-alueen puustoisten soiden pinta-alasta. (Kuva 1.).

Suunnitellussa muodossaan Kollaja –hankkeella ei suurella todennäköisyydellä olisi mitään merkittäviä haitallisia vaikutuksia Venkaan –alueen luontotyypeihin.

Helsingissä 9. syyskuuta 2012

Krister Karttunen, FL

6. Kirjallisuus

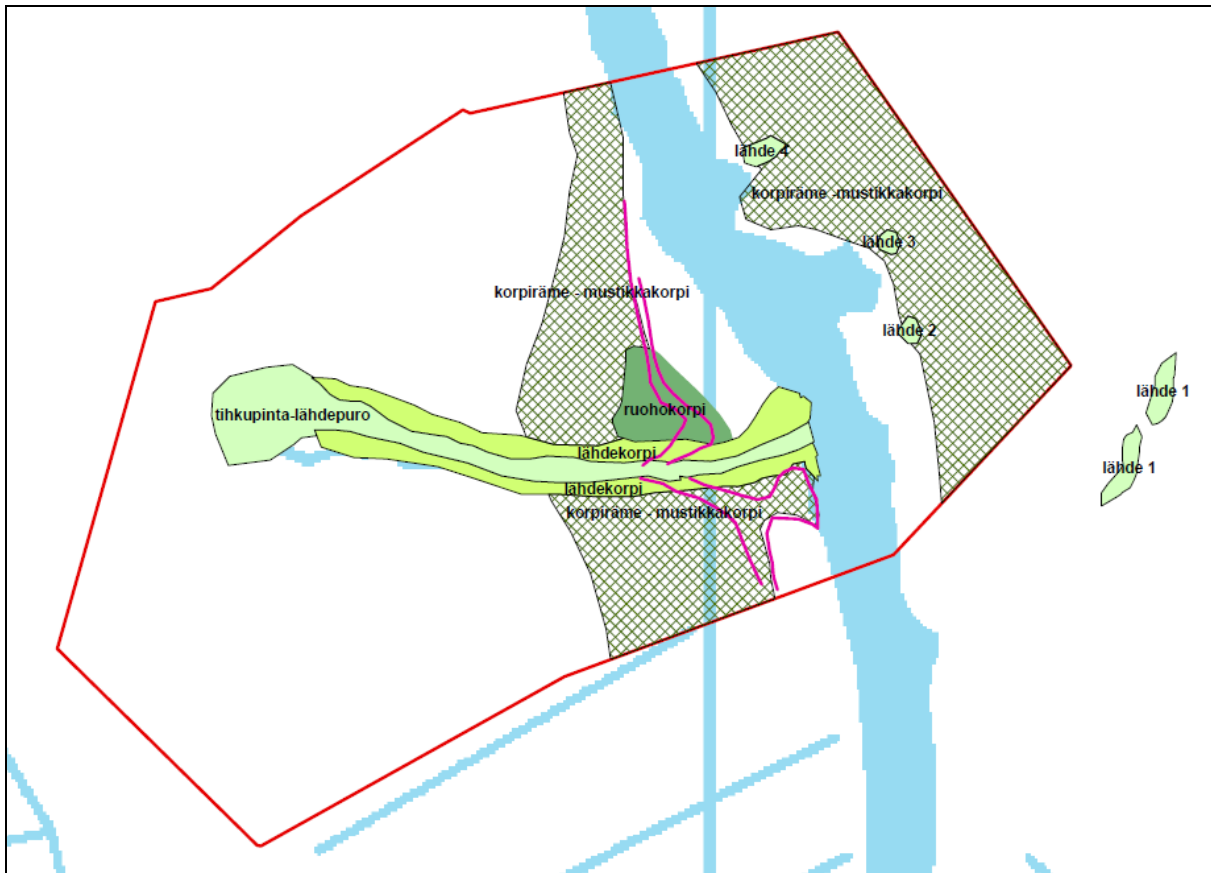
Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001. Natura 2000 -luontotyyppiopas. 2. korjattu painos. – Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Ympäristöopas 46. 193 s.

Eurola, S., Huttunen, A. & Kukko-oja, K. 1995. Suokasvillisuusopas. – Oulanka Reports 14:1-85.

Kaakinen, E. et al. 2008. Suot. – Teoksessa: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus (Raunio, A., Schulman, A & Kontula, T., toim.), osa 2, 143-250, Suomen ympäristö 8, Suomen ympäristökeskus.

Laine, J. & Vasander, H. 2005. Suotyyppit ja niiden tunnistaminen. – Metsäkustannus, 110 s.

Kuva 1. Venkaan Natura 2000 –alueen luontotyyppit ja Mertajoen keskitulvan ja tulvavaikutuksen mahdollinen siirtyminen (sinipunaisten käyrät; siniset juovat johtuvat karttapohjan rajauksista). Käyrien välinen korkeusero on 25 cm, kun arvioitu tulvakorkeuden muutos on 15 cm.

Kuva 2. Mertajoen itäpuolinen lähde 1 Natura-alueen ulkopuolella.

Kuva 3. Mertajoen itäpuolista puustoista suota.

Kuva 4. Rehevä korpilaikku

